5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua /ua/news/all/nbu-pererahuvav-na-potrebi-viyskovih196-mlrd-grn-na-spetsrahunku--ponad-1-mlrd-grn

Григораш Ольга Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Університет митної справи та фінансів

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, що триває, негативно впливає на економічну активність в Україні через постійний дефіцит енергоресурсів та падіння споживчих настроїв через воєнні дії. На рис. 1 представлено динаміку бюджетного дефіциту України (рис. 1).

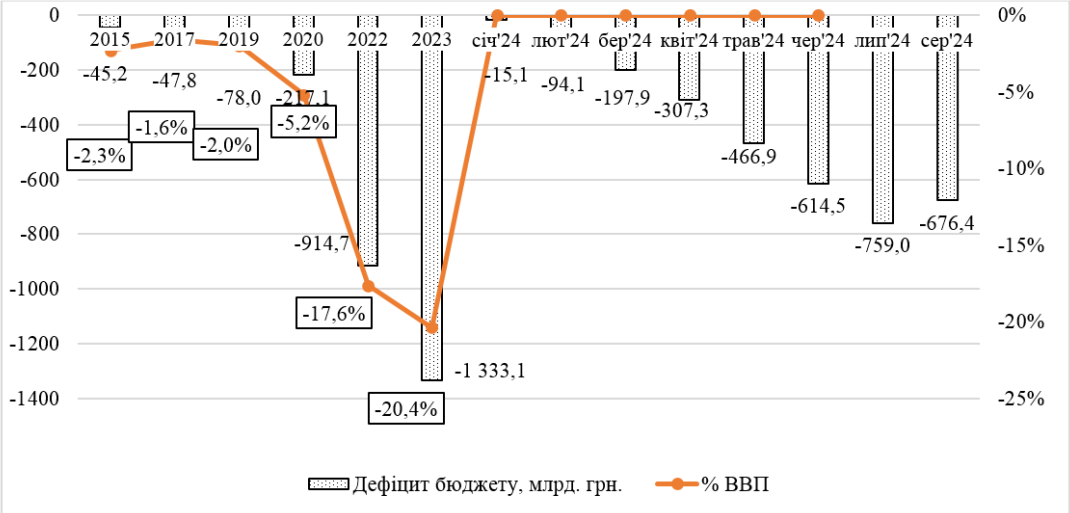

Рис. 1. Бюджетний дефіцит України у 2015-2024 рр.
Джерело: складено авторами на основі даних [1, 8]

З початком війни у 2014 р. обсяг бюджетних видатків перевищує бюджетні надходження. Внаслідок карантинних обмежень у 2020 р. обсяг дефіциту бюджету зріс втричі. Найбільше зростання дефіциту відбувається у 2022 р. з початком повномасштабної війни і становить 914,7 млрд. грн. Тенденція до зростання зберігається й у 2023 р., коли дефіцит перевищив 20% ВВП. У 2024 р. бюджетний дефіцит продовжує зростати, в умовах значного збільшення бюджетних видатків на оборону питання наповнення доходної частини залишається особливо актуальним.

Основним джерелом поповнення бюджету з початку повномасштабної війни стала міжнародна фінансова допомога та позики, що збільшуються обсяги державного боргу (рис. 2).

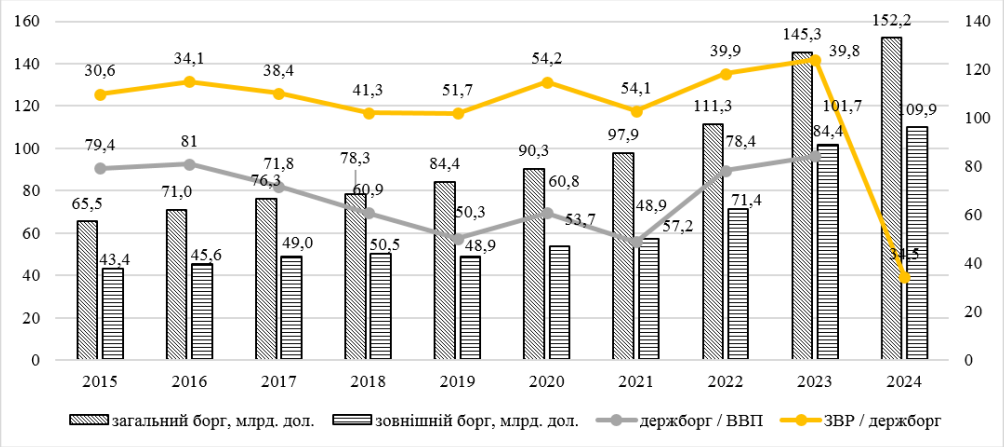

Рис. 2. Державний борг та золотовалютні резерви України у 2015-2024 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [2, 3]

Тенденція до нарощення загального боргу є стабільною, більше половини обсягу держборгу залучено із зовнішніх джерел. Довоєнні показники обсягу державного борг у 1,5 рази менші за сучасні, а зовнішній борг був удвічі меншим.

У 2023 р. зовнішній борг України становив рекордні 84,4% ВВП. Аналітики Forbes Ukraine [4] прогнозують, що у 2026 р. Україна перетне показник 100%.

З урахуванням того, що основна частина боргу (близько 70% боргу) залучена в іноземній валюті, можливість управління боргом залежить від курсу валюти. За розрахунками аналітиків, втрата вартості національної валюти на 1 коп. спричинює збільшення вартості боргу для України на 1 млрд. грн. [4]. За прогнозами Oxford Economics [5], курс долара до гривні буде зростати: 42,5 грн. у 2024 р., 43,9 грн. у 2025 р., 45,1 грн. у 2027 р.

До літа курс гривні вдавалося утримувати. При цьому золотовалютні резерви (ЗВР) України у першому півріччі у грошовому виразі зменшилися незначно (з 40,5 млрд. дол. до 37,9 млрд. дол.), разом з тим через непропорційно швидке зростання зовнішнього боргу показник співвідношення боргу та обсягу резервів знизився до 34,5%.

Повномасштабна війна позбавила країну більшої частини валютних надходжень і змусило банк запровадити контроль за рухом капіталу та зафіксувати курс гривні до долара США. У жовтні минулого року, після періоду відносної макрофінансової стабільності, банк відмовився від прив'язки валюти і перейшов до керованого плавання. Облікова ставка також була суттєво знижена з 25% до 15% минулого року. Оскільки війна триває, макрофінансова стабільність України значною мірою залежить від притоку західного фінансування.

Уряд подав до парламенту бюджет на 2025 рік, який зберігає видатки на оборону приблизно на тому ж рівні, що й цього року (2,2 трлн грн, або 50 млрд дол. за прогнозним обмінним курсом 45 грн за долар) [5].

Очевидно, доходна частина бюджету потребує додаткових надходжень. Серед запропонованих заходів підвищення ставки ПДВ і військового збору, але це спростує дію заходів із стримування інфляційних процесів. Рівень прожиткового мінімуму не сприяє підвищенню купівельної спроможності населення, чисельність якого скорочується і внаслідок воєнних дій, і через міграціні процеси.

Наявні доходи населення скоротилися через підвищення цін на енергоносії та державні послуги. Вторгнення призвело до зупинки попиту, а потреби обмежилися лише критично важливими товарами.

Очікується, що великий пакет підвищення податків у воєнний час, що принесе близько 1,4 млрд. дол. США додаткових надходжень цього року і 3 млрд. дол. США у 2025 році. Решту буде профінансовано за рахунок внутрішніх запозичень, економії від реструктуризації боргу та 3,3 млрд. дол. США зовнішньої допомоги [5].

Тож слід приділити увагу населенню, завдяки якому і забезпечується сплата податків і зборів. Станом на травень 2024 р. в Європі проживає 4,3 млн. українців [6]. Ще у 2023 р. за статистикою 35,4% з вимушених мігрантів – особи віком до 17 р. [7]. Мало імовірно, що ці діти і їхні батьки повернуться в Україну як до моменту завершення війни, так і після. Українське населення невпинно соціалізується у європейських країнах, вивчає місцеві мови (як правило, за безкоштовними державними програмами). Якщо у 2023 р. було подано 531,4 тис. електронних заяв на вступ до закладів вищої освіти України, то у 2024 р. – 412,8 тис. [8].

Дефіцит кваліфікованих кадрів та вищі зарплати в оборонному секторі сприяють зростанню реальних доходів населення. Пропозиція робочої сили в Україні скоротилась приблизно на 2,1 млн осіб або на 12% порівняно з довоєнним рівнем.

Крім того, нещодавній дефіцит енергоресурсів призвів до нового відтоку біженців. Це пригнічує попит і пропозицію, тим самим обмежуючи економічне відновлення України.

Список використаних джерел

1. Виконання державного бюджету України. *Мінфін*. 2024. URL : http://surl.li/mzzavs.

2. Доходи зведеного бюджету. *Державний веб-портал бюджету для громадян.* 2024. URL : https://openbudget.gov.ua/.

3. Динаміка зовнішнього державного боргу і золотовалютних резервів (ЗВР) України. *Мінфін*. 2024. URL : https://goo.su/W99a.

4. Блінов О. Проблема-2025: макроекономіка війни. *Конференція Forbes. Гроші для перемоги.* 30.05.2024. URL : https://forbes.ua/events/groshi-na-peremogu.

5. Country Economic Forecast | Ukraine. *Oxford Economics.* September 2024. URL : https://www.oxfordeconomics.com/.

6. 4.3 million people under temporary protection. *Eurostat*. 2024. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240709-1.

7. Вплив війни на демографічну ситуацію в Україні. *Kyiv Post.* 2023. URL : https://www.kyivpost.com/uk/post/17988.

8. Григораш О., Пугач В. Фінансова стійкість України в умовах війни: реалії та перспективи. *Економіка та суспільство.* 2024. №(65). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-57